

Любов ЛЕТЮЧА,

orcid.org/0000-0002-0481-850X

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
(Переяслав, Київська область, Україна) letinna@ukr.net

Ірина БОЧАРОВА,

orcid.org/0000-0003-0370-8410

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
(Київ, Україна) irinabocharova1957@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТАПРЕДМЕТНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ В УМОВАХ ON-LINE

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування цілісного світогляду майбутніх спеціалістів з іноземної мови на основі метапредметної інтеграції. Метою статті є розгляд питання реалізації метапредметного підходу в системі навчання іноземній мові здобувачів вищої освіти в умовах on-line. Описані проблеми, що виникли в усіх без винятку учасників on-line процесу навчання іноземній мові, водночас виявлені нові можливості розвитку мовної освіти в умовах дистанційного навчання. Визначено значення метапредметного підходу в освіті, який забезпечує цілісність особистісного, пізнавального розвитку та саморозвитку підростаючого покоління, спадкоємність усіх ступенів освітнього процесу, що лежить в основі організації та регуляції будь-якої діяльності студента незалежно від її спеціально-предметного змісту. Проаналізовані педагогічні умови реалізації метапредметного підходу під час навчання іноземній мові студентів в умовах on-line. Наведений приблизний перелік метакомпетенцій, які можуть ефективно формуватися у процесі іноземномовної підготовки у вищій школі. Більш детально охарактеризовані ключові компетентності, що формуються під час вивчення мови: аналітичні, навчально-інформаційні, комунікативно-мовленнєві та регулятивні. Викладені результати дослідження акцентують увагу на тому, що в силу своєї загальногуманітарної, комунікативної та соціокультурної спрямованості іноземномовна підготовка у вищому навчальному закладі має широкі можливості для досягнення метапредметних результатів навчання та формування різних типів метакомпетенцій. Усе це зрештою сприяє самостійному придбання знань, гнучкому їх застосуванню, саморозвитку особистості здобувача вищої освіти.

Ключові слова: метапредметність, метакомпетенції, метапредметна інтеграція, метапредметний підхід під час навчання іноземної мови, on-line процес навчання іноземній мові.

Liubov LETIUCHA,

orcid.org/0000-0002-0481-850X

Ph.D. in Philology, Associate Professor;
Associate Professor of Foreign Philology, Translation and Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
(Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine) letinna@ukr.net

Iryna BOCHAROVA,

/orcid.org/0000-0003-0370-8410

Ph.D. in Philology, Associate Professor;
Associate Professor of Foreign Languages
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
(Kyiv, Ukraine) irinabocharova1957@gmail.com

APPLICATION OF META-SUBJECT APPROACH DURING FOREIGN LANGUAGE LEARNING

The urgency of the research is due to the need to form a holistic worldview of future specialists in foreign languages on the basis of meta-subject integration. The purpose of the article is to consider the implementation of meta-subject approach in the system of teaching a foreign language to higher education students on-line. The problems that have arisen

in all participants of the on-line process of learning a foreign language without exception are described, at the same time new opportunities for the development of language education in the conditions of distance learning are revealed. The importance of meta-subject approach in education, which ensures the integrity of personal, cognitive development and self-development of the younger generation, the continuity of all stages of the educational process, which underlies the organization and regulation of any student activity, regardless of its special subject content, is defined. The pedagogical conditions of implication of the meta-subject approach during teaching a foreign language of students in the on-line conditions are analyzed. An approximate list of meta-competences that can be effectively formed in the process of foreign language training in higher education is given. The key competencies formed during language learning are described in more detail: analytical, educational-informative, communicative-speech and regulative. The presented results of the research emphasize that due to its general humanitarian, communicative and socio-cultural orientation, foreign language training in higher education has large opportunities to achieve meta-subject learning outcomes and the formation of different types of meta-competencies. All this ultimately contributes to the independent acquisition of knowledge, their flexible application, self-development of the applicant's personality.

Key words: *meta-subject matter, meta-competences, meta-subject integration, meta-subject approach during foreign language learning, on-line foreign language learning process.*

Постановка проблеми. Останнім часом орієнтація на фундаментальні засади мовної політики набуває все більшого значення для вітчизняної системи освіти. Її актуалізація знаменує собою перехід до нової парадигми мовної освіти. Мета освоєння іноземної мови як дисципліни полягає у тому, щоб сформувати у випускників не тільки здатність до міжкультурного спілкування, а і розвинути професійно профільоване володіння іноземною мовою. Останнє надає випускникам можливість не лише успішно працювати в обраній сфері діяльності, а і також опанувати універсальні та предметно спеціалізовані компетенції, які, у свою чергу, сприятимуть розширенню кругозору випускників, розвитку у них професійних умінь та навичок. Протягом останнього десятиліття фіксується трансформація іноземної мови з навчального предмета в один із базових елементів сучасної системи освіти. Є всі підстави припускати, що в такій якості він позитивно вплине на процес професійної реалізації особистості випускника. Однією з пріоритетних цілей вищої освіти виступає підготовка таких професіоналів, від яких потрібні сформованість здатності постійно набувати нових знань та умінь, уміння орієнтуватися в інформаційному середовищі, творча активність у прийнятті рішення, широка професійна орієнтація. Іншими словами, йдеться про орієнтацію цілей та змісту освіти не на обсяг знань, а на розвиток особистісно-інтелектуальних здібностей студентів, які дозволяють засвоювати, переробляти інформацію та породжувати на її основі нове знання, керувати своїми знаннями.

Зазначимо також, що забезпечення високої якості вузівської підготовки на сьогоднішній день є неможливим без широкого застосування інноваційних підходів та технологій, у тому числі у процесі викладання іноземних мов. У контексті нового змісту освіти, який має відповідати запитам інформаційного суспільства, сучасному

вчителю-словеснику потрібно по-новому організувати освітній процес: стимулювати студентів до дослідницької діяльності, актуалізувати мета-предметні зв'язки, навчити співвідносити знання з реальними комунікативними ситуаціями.

Аналіз досліджень. Змісту питання метапредметності в освіті присвячено чимало зарубіжних та вітчизняних розвідок наукового та методичного характеру: В.М. Андрієвська, О.Г. Асмолов, Т.В. Баріш, Г.О. Васьківська, Ю.В. Громико, Н.В. Громико, А.Т. Каббасова, С.Е. Трубачова, А.В. Хуторський, Н.В. Храмцова, О.Ф. Чупрова та ін. У дослідженнях цих науковців стверджується, що метапредметний підхід передбачає як оволодіння системою знань у процесі навчання, так і освоєння універсальними навчальними діями, які допоможуть самому добувати інформацію про навколишній світ.

Мета статті – з'ясувати педагогічні умови реалізації метапредметного підходу під час навчання іноземній мові студентів в умовах on-line та більш детально охарактеризувати ключові компетентності, що формуються під час вивчення мови у зазначеному форматі.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання стало тією частиною загальної системи освіти, яка дає можливість безперервного навчання та саморозвитку здобувачів освіти в період оголошеного карантину. Ставлення до такого формату освіти країни далеко не однозначне. Уведення дистанційної освіти, з одного боку, виявило багато проблем, що виникли в усіх без винятку учасників цього процесу, з іншого – виявило нові можливості розвитку освіти. Під час дистанційного навчання виникли, на жаль, не тільки технічні складності цифрового навчання, а й проблеми при організації навчального процесу, нової комунікації учасників on-line, пов'язані, наприклад, із встановленням зворотного зв'язку, контролем, плануванням діяльності, підготовкою

випускників до підсумкової атестації. Не секрет, що багато учасників таким чином організованого освітнього процесу за нових умов, виявилися розгубленими або зовсім до нього не готовими.

У процесі дистанційного навчання іноземній мові виникли перешкоди в застосуванні та використанні метапредметних умінь на практиці. Це можна пояснити і тим, що основні зусилля викладачів у нових, незвичних умовах роботи, як і раніше, були спрямовані переважно лише на досягнення предметних результатів. Для цього було використано репродуктивні методи, засновані на відтворенні, на організації індивідуального вирішення поставлених завдань. У результаті виявилось, що студентам необхідні не тільки накопичені знання, а й уміння вільно користуватися отриманими знаннями, самостійно їх знаходити і засвоювати, застосовувати практично. Адже основними маркерами дистанційної освіти, коли змінився формат звичних навчальних занять, стали самостійність та самопідготовка здобувачів освіти. У період переходу на дистанційну освіту стало зрозуміло: дистанційне навчання надало індивідуального характеру освіті, при якому студентам із різними здібностями необхідно виявляти самостійність та навички самопідготовки, володіти метавміннями, що базуються, насамперед, на роботі з текстом.

Невідповідність між вимогами часу, ситуацією, що склалася, і традиційною методикою викладання зумовили необхідність змінювати стратегію навчання, використовуючи в освітньому процесі сучасні освітні технології діяльнісного типу. Тому в основу нової стратегії освіти, що опирається на передові знання, має бути покладено метапредметний підхід, у рамках якого у студентів формуються метапредметні навчальні вміння/дії. Характер професійної діяльності викладача теж змінюється. Викладач і студенти сьогодні мають уміти інтегрувати, конструювати нові педагогічні ситуації, нові завдання, спрямовані на використання узагальнених способів діяльності та створення здобувачами освіти власних результатів у освоєнні знань.

Тому одним із найважливіших завдань сучасних педагогічних навчальних закладів є актуалізація значущості метапредметних умінь студентів, оскільки метапредметні вміння є необхідним атрибутом їх розумової самостійності. Саме недостатність самостійності та самопідготовки здобувачів освіти виявив період дистанційної освіти у навчальних закладах. Сьогодні формування метапредметних умінь має стати пріоритетним завданням усього простору навчання, включаючи і навчання іноземній мові.

Педагогам поки важко уявити цілісну картину реалізації нового підходу, тому виникає безліч питань про суть метапредметного підходу, метапредметності, метазнань, метаспособів, метапредметів, про шляхи забезпечення принципу метапредметності у навчальному закладі, про технології та методику, які сприяють формуванню метапредметних результатів. Проблемі вивчення метакомпетенції присвячені насамперед зарубіжні дослідження в галузі професійної освіти, менеджменту знань, управління компетенціями (J. Eppenbeck, 2006; D. Dimitrova, 2008 та ін.), доробки вітчизняних дослідників (Васьківська, 2013 та ін.).

Слід зазначити, що в науковій літературі немає ще єдиної думки щодо визначення поняття «метакомпетенція». Між тим на основі аналізу робіт ми можемо визначити метакомпетенцію як надсистемну компетенцію, що включає здатність керувати власними компетенціями, способами пізнання, навчання та самоконтролю. Зазначимо, що звернувшись до словникової дефініції *мета-*, знаходимо наступне: «Мета...[від грец. meta – слідом, за, після, через]. *Перша частина складних слів*. 1. Означає рівень опису якого-небудь об'єкта або системи (зазвичай, також опису), вищого відносно попереднього опису; «опис опису». *Металінгвістика, металогіка, метаматематика, метаозначення, метаопис...* 2. Означає вихід за рамки чого-небудь. *Метагалактика, метагалактичний, метафізика* (2 зн.)» (БТС, 2003, 536). Вважаємо за доцільне виділити значення «рівень опису якогось об'єкта або системи, зазвичай, вищого відносно попереднього опису». Відповідно до цього метакомпетенція може розглядатися як така, що стоїть вище стосовно інших компетенцій. Таким чином, метакомпетенція є базисом для набуття когнітивних, функціональних та соціальних компетенцій. Названі компетенції утворюють багатовимірну модель у вигляді тетраедра, на вершині якого і розташована метакомпетенція, покликана полегшити набуття інших компетенцій (Рубцов, Забродін, 2012). На нашу думку є важливим, що метакомпетенція дозволяє здобувачу освіти ефективно діяти в умовах, що змінилися. У цьому виявляється основна характеристика метакомпетенції – здатність до швидкої адаптації, пристосування до нових умов, до безперервного навчання/освіти, до перенесення наявних знань, умінь, здібностей на нові об'єкти діяльності.

Теоретики різних шкіл намагаються визначити спектр життєво важливих умінь, компетентностей, здатних забезпечити не лише професійну

адаптацію, а й успішну самореалізацію людини з урахуванням формування життєвих цінностей. Тобто мова йде про метауміння – міждисциплінарні (надпредметні) пізнавальні вміння та навички. До них відносять теоретичне мислення; навички переробки інформації, критичне мислення, творче мислення, регулятивні вміння, якості мислення. Ми дотримуємося погляду, згідно якого «метапредметними результатами навчання мають бути:

- оволодіння навичками самостійного здобуття знань, організації навчальної діяльності, постановки цілей, планування, самоконтролю й оцінки результатів своєї діяльності, уміння передбачати можливі результати своїх дій;
- розуміння відмінностей між вихідними фактами й гіпотезами для їх пояснення, теоретичними моделями й реальними об'єктами, оволодіння універсальними навчальними діями на прикладах гіпотез для пояснення відомих фактів і експериментальної перевірки висунутих гіпотез, розробки теоретичних моделей процесів або явищ;
- формування вмінь сприймати, переробляти й передавати інформацію у словесних, образних, символічних формах, аналізувати й переробляти здобуту інформацію відповідно до поставлених завдань, виокремлювати основний зміст про-

читаного тексту, знаходити в ньому відповіді на поставлені питання й викладати його;

- набуття досвіду самостійного пошуку, аналізу й відбору інформації з використанням різних джерел і нових інформаційних технологій для вирішення пізнавальних завдань;
- розвиток монологічного й діалогічного мовлення, уміння висловлювати свої думки й здатність чути співрозмовника, розуміти його погляди, визнавати право іншої людини на іншу думку;
- освоєння прийомів дій у нестандартних ситуаціях, оволодіння евристичними методами й методами розв'язання проблем;
- формування вмінь працювати в групі з виконанням різних соціальних ролей, викладати й обстоювати свої погляди й переконання, вести дискусію» (Васьківська, 2013: 73).

Тобто, це ключові компетентності, що мають універсальне значення для різних видів діяльності (узагальнені способи вирішення навчальних завдань, дослідницькі, комунікативні та інформаційні вміння, уміння працювати з різними джерелами інформації).

Більш детально зупинимося на компетенціях, що формуються під час вивчення іноземної мови: аналітичні, навчально-інформаційні, комунікативно-мовленнєві та регулятивні. Коротко охарактеризуємо їх:

Назва метапредметної компетенції	Зміст метапредметної компетенції
<i>Аналітичні</i>	це вміння зіставляти явища та факти; виділяти головне, становити з окремих елементів цілу картину; формулювати загальну проблему; робити філософські, економічні, політичні, морально-етичні висновки
<i>Навчально-інформаційні</i>	це вміння отримувати інформацію з різних джерел; складати план; відбирати матеріал відповідно заданій темі; складати тези; підбирати цитати; складати таблиці, схеми, графіки
<i>Комунікативно-мовленнєві</i>	це вміння складати зв'язне висловлювання (усне та письмове); дотримуватися мовних норм; зберігати стиль у текстах; висловлювати свою думку та аргументувати її; оформляти науково-дослідні роботи; переказувати текст; вести дискусію
<i>Регулятивні</i>	це вміння формулювати мету діяльності; планувати діяльність; здійснювати самоконтроль; здійснювати самооцінку; здійснювати самокорекцію

Інформаційні, пізнавальні, комунікативно-мовленнєві, регулятивні та аналітичні – всі ці компетенції ми відносимо до текстових вмінь. Текст та текстові вміння – основа комунікативної компетенції, оскільки на текстовій основі формуються всі групи метапредметних умінь.

Ми вважаємо, що в сучасному навчальному закладі важливо забезпечити загальнокультурний, особистісний і пізнавальний розвиток людини, озброївши її важливими метауміннями, тобто вміннями вчитися.

Висновки. Метапредметний підхід в освіті забезпечує, на наш погляд, цілісність особистісного, пізнавального розвитку та саморозвитку підростаючого покоління, спадкоємність усіх ступенів освітнього процесу, що лежить в основі організації та регуляції будь-якої діяльності студента незалежно від її спеціально-предметного змісту. Загалом метапредметний підхід перетворює навчання на процес саморозвитку і розширює горизонт його пізнання. Розвиток у студентів метакомпетенцій, з одного боку, дозволить

здобувачам освіти керувати інформацією, знаннями, рефлексивними механізмами, своїм інтелектуальним розвитком у процесі іншомовного навчання, з іншого – служитиме базисом для набуття інших компетенцій, у тому числі й професійних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большой толковый словарь русского языка / Гл. ред. Кузнецов С. А. Санкт-Петербург: Норинт, 2003. 1536с.
2. Васківська Г. О. Метапредметний підхід в процесі формування систем знань про людину у старшокласників. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Випуск 3 (69). 2013. 70–73.
3. Рубцов В. В, Забродин Ю. М. Компетентностный подход как концептуальная основа связи профессионального образования и профессионального труда. *Вестник практической психологии образования*. 2012. № 3. URL: <http://www.psy.su/interview/2614/> (дата обращения: 02.02.2022).
4. Dimitrova, D. Das Konzept der Metakompetenz: Theoretische und empirische Untersuchung am Beispiel der Automobilindustrie. Wiesbaden: Gabler, 2008. 260 p.
5. Erpenbeck J. Metakompetenzen und Kompetenzentwicklung. Berlin, 2006. 208 S.

REFERENCES

1. Bolshoy tolkovyy slovar russkoho yazyka [Large explanatory dictionary of the Russian language] / Gl. red. Kuznetsov S. A. Sankt-Peterburh: Norynt, 2003. 1536 p. [in Russian].
2. Vaskivska H. O. Metapredmetnyy podkhid v protsesi formuvannya system znan pro lyudynu u starshoklasnykiv. [Meta-subject approach in the process of forming systems of knowledge about man in high school students.] *Bulletin of Zhytomyr State University. Pedagogical sciences*. Issue 3 (69). 2013. Pp. 70–73. [in Ukrainian].
3. Rubtsov V. V, Zabrodyn YU. M. Kompetentnostnyy podkhod kak kontseptualnaya osnova svyazy professyonalnoho obrazovanyya y professyonalnoho truda. [Competence approach as a conceptual basis for the connection between professional education and professional work] *Bulletin of practical psychology of education*. 2012. № 3. URL: <http://www.psy.su/interview/2614/> [in Russian].
4. Dimitrova, D. Das Konzept der Metakompetenz: Theoretische und empirische Untersuchung am Beispiel der Automobilindustrie. [Concept der Metacompetence: Theoretical and empirical Untersuchung am Beispiele der Automotive industry] Wiesbaden: Gabler, 2008. 260 p. [in German]
5. Erpenbeck J. Metakompetenzen und Kompetenzentwicklung. [Meta-competences and competence development] Berlin, 2006. 208 S. [in German]